

Een wandbord met een beeldverhaal

Piet Smiesing (pk.smiesing@tiscali.nl)

Inleiding

In mijn collectie bevinden zich enige wandborden, die vanwege de afbeelding, onder de noemer tabacologie verzameld worden. Zo is er een wandbord met een afbeelding van een tabakswinkel in het eind van de zeventiende eeuw. (afb. 1) Het randschrift luidt:

“Hier wordt door Arbeijt den grooten Handel kleijn”

“T Vertieren onder ‘t Volck maect Slordigh goetie Rein”.

Op de achterzijde van het bord lezen we de opdruk: 4. Delftsblauw / Handwerk / Made in Hollan(d).

Afb. 1. Wandbord met tabakswinkel.

Het bord

Interessant is echter het goudkleurige etiket op de achterkant met de verwijzing: "Het authentieke exemplaar is te bezichtigen in de Pijpenkamer van Douwe Egberts te Utrecht"!

Het bezichtigen van dit wandbord in dat museum zal niet meer gaan, want de pijpenkamer en het koffie- en theekabinet bestaan niet meer. Bij het 250-jarig jubileum in 2003 werd het museum opgeheven en schonk het bedrijf,

onder het motto "Wie jarig is trakteert", haar museumcollectie aan zo'n twintig musea.

Gelukkig vond ik in mijn archief een beschrijving met afbeelding van het betreffende, originele bord zoals het in 1979 verscheen in "D.E. Melange", het mededelingenblad van het Douwe Egberts.

Hier wordt melding gemaakt van de aanwinst van een serie waardevolle wandborden, waarvan dit exemplaar het nummer 10 draagt. Mijn exemplaar heeft nr. 4, dus ook in de kopieënserie zijn verschillende versies in omloop!

Afb. 2. Detail van de tabakswinkel.

In het betreffende artikel is de beschrijving van het wandbord nr. 10 zo aardig dat ik het de lezer niet wil onthouden:

"De tabak, waarover onze borden vertellen (u ziet de vaten links achter in de winkel staan), is uit 'den grooten Handel' in de 'Kleijn' handel terecht gekomen. Nijvere handen zorgen ervoor dat de onbewerkte tabak ('slordigh goetie'), geschikt wordt gemaakt voor de verkoop aan het volk ('Rein voor 't vertieren onder 't volk'). Links zit een vrouw te strippen. Naast haar een man die de bladeren kerft, en rechts vooraan een gedeelte van de winkel waar een meisje voor vader wat tabak moet kopen.

Een jongen (toekomstige roker?) kijkt belangstellend toe. In de winkel – links – een vat met stenen pijpen, die dikwijls, in piramide vorm

gerangschikt, in tonnen werden vervoerd. Op de grond verder nog de laatste lagen tabak uit twee verschillende vaten. Mogelijk werden twee soorten gemengd.

Zo u ziet is de winkelinrichting zeer eenvoudig. De tabak ligt in het winkelschap. Boven de toonbank een rek voor zakken, waaraan tevens een weegschaal hangt.

Op de toonbank een vuurkomfoor voor degenen die in de winkel hun pijp willen aansteken. In de tijd dat er geen lucifers waren en dit aansteken met een tondeldoos moest geschieden, zal deze service zeker op prijs zijn gesteld". (afb. 2)

Afb. 3. "De Moriaan". Gouda. Koninklijke Goedewaagen.

Andere wandborden

Uit een ander artikel in "D.E. Melange" blijkt dat de museumcollectie uit ten minste twaalf wandborden bestond, waarvan op de meeste afbeeldingen, van de tabakshandel.

Op het bord, met het nummer 7, is een interieur van een waag te zien waar op de "waagschaal" tonnen tabak gewogen worden. Koper en verkoper in dit beeldverhaal kijken er nauwgezet op toe, onder het genot van een dampende pijp, dat het gewicht wordt bepaald op het moment dat de evenaar (de wijzer) precies in het huis staat. Op het randschrift lezen we kort en krachtig:

*"Het goet Verginij-Kruit dus Nett ind Evenaer "
"Is voor de Koopers En Verkoopers Openbaer".*

In een ander artikel ("D.E. Melange" april 1979) wordt wandbord nr. 12 beschreven. Deze afbeelding heeft echter betrekking op het theedrinken. Hoe groot de serie is, en wat voor afbeeldingen er op de andere borden voorkomen, werd mij niet bekend.

Afb. 4. Merk van het bordje "De Moriaan". Gouda. Koninklijke Goedewaagen.

Fabrikant?

Welke fabriek de borden uit de collectie van de Pijpenkamer maakte, werd niet vermeld. Op mijn kopie is op de achterzijde geen merk te bekennen. Gerenommeerde bedrijven, zoals de firma Goedewaagen, lieten zelfs op het kleinste product hun merk

achter, getuige de achterzijde van het miniatuur bordje met een middellijn 9 cm. (zie afb.3, 4). Op de voorzijde is "De Moriaan" in Gouda afgebeeld, waar voorheen liefhebbers Gouds plateel, een fraaie pijpencollectie en een pijpmakers-werkbank konden bewonderen.

Literatuur:

D.E. Melange, (1977), Uit de pijpenkamer; "De koop is beklonken".

D.E. Melange, 31-01-1977, Uit de pijpenkamer; "De tabak komt in de kleinhandel".

Persbericht 26-06-2003; "Douwe Egberts trakteert twintig Nederlandse musea".

Naschrift redactie:

Het wandbord met de tabakswinkel (Afb. 1 en 2) is gemaakt naar een Delfts voorbeeld uit het laatste kwart van de achttiende eeuw. Oorspronkelijk was dit een serie van twaalf borden. Een complete serie bevindt zich in het Victoria & Albert Museum in Londen. Het is de bedoeling om in een volgend Jaarboek meer aandacht te besteden aan deze bijzondere wandborden.